

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

פסחים ע"ו עמוד א'

בגמ', רב אמר עילאה גבר, ושמואל אמר תתאה גבר.

[א]. השו"ע (יו"ד סי' ק"ה, ג) פוסק כדעת שמואל שתתאה גבר, ולכן אם המאכל התחתון חם ההיתר נאסר, ולא משנה אם המאכל התחתון הוא איסור או היתר. [דאף שהיה מקום לחלק ולומר שרק כאשר המאכל התחתון הוא איסור המאכל העליון נאסר, כיוון שאז די בכך שהאיסור יפלוט את טעמו לתוך ההיתר, אך כאשר המאכל התחתון הוא היתר, יש צורך בכך שהוא יגרום למאכל האיסור לפלוט, ואת זה אין בכוחו לעשות. אולם, בפועל חילוק זה לא בא לידי ביטוי, וגם כאשר המאכל התחתון הוא היתר, הוא נאסר], ובדין תתאה כלי ועילאה אוכל ראה להלן (אות ז) בשם **המהרש"ל**.

אמנם אף במקרה שהאוכל התחתון קר הגמרא בסוג' אומרת שגם לפי שמואל עד שהתחתון יקרר את העליון הוא בולע קצת, ולכן יש צורך רק בקליפה [היינו ההיתר צריך קליפה גם הוא עליון וגם אם הוא תחתון] וכך פסק גם **השו"ע** שם. יש בכך גם צד לחומרא, אפילו אם יש ביטול בשישים צריך להוריד קליפה, כאשר התחתון הוא קר, בניגוד למצב של תחתון חם, בו אם יש שישים אין צורך בקליפה. נפק"מ למעשה לזה הוא באופן של קדירת היתר חמה שהונחה על איסור צונן. במקרה זה צריך כמובן להכשיר את הקדירה, כי כדי קליפה נאסר, אולם, המאכל שבתוכה לא נאסר, כי הקדירה עצמה היא יותר מכדי קליפה (רמ"א יו"ד סי' צ"ב, ז) עיי"ש.

[ב]. הרמ"א (תורת חטאת שער כ"ג, ב) כתב בביאור שי' שמואל שתתאה גבר, שטבע החום לעלות למעלה, ומשמע מדבריו דאין נפק"מ מי המרובה בכמות, אלא תתאה גבר בכל אופן. והקשה **הערוך השולחן** (יו"ד סי' צ"א, י"א) הלוא החימום תלוי בכמות, כמות גדולה של אוכל קר תגרום לכמות קטנה של אוכל חם להתקרר, וכמות גדולה של אוכל חם תגרום לכמות קטנה של אוכל קר להתחמם. ולכן חולק בביאור הסברא על הרמ"א, וכתב **דין תתאה גבר תקף רק בכמויות שוות של אוכל**, אך בכמויות שונות הולכים לפי הרוב, והוא קולא בתתאה רותח ועליון צונן מרובה, וכן חומרא בתתאה צונן מועט ועליון רותח מרובה. ועי' **בדרכי תשובה** (שם סק"ח) שכתב דטוב לחוש לחומרא בכל מקרה, דהיינו שתחתון חם מועט יאסור, וכן שעליון חם מרובה יאסור.

[ג]. והיכא ששני החתיכות עומדות בסמוך ובשווה אחת לצד השניה, כתב **הרמ"א** (סי' ק"ה, ס"ג) ששתיהן אסורות לגמרי, כי יש בליעה מליאה ביניהן. אם חתיכה אחת קרה, לדעת **המהרש"ל** (הובא שם בט"ז סק"ה, ובש"ך סק"ט) אם האיסור הוא החם אז ההיתר הקר נאסר כולו, כי החתיכה החמה צריכה רק להבליע בחתיכה הקרה את האיסור, ואין בכוחו של הקר להתגבר ולהתנגד לחם. אם האיסור קר וההיתר חם די בקליפה, כי כדי לאסור במקרה זה החתיכה החמה צריכה לגרום לחתיכה הקרה לפלוט, ואת זה אין בכוחה לעשות. לדעת הרמ"א (שם), גם אם האיסור חם ההיתר הצונן נאסר רק כדי קליפה, כיוון שהחם יכול להבליע בכל החתיכה החמה רק אם הוא נמצא למטה.

הש"ך (שם) פוסק **כהרמ"א, והט"ז** (שם) **והחכמת אדם** (סי' י"א) סוברים שניתן לסמוך על דעת הרמ"א רק בהפסד מרובה. לכן, מעיקר הדין יש לאסור היתר קר לגמרי והיתר חם כדי קליפה, אך במקום הפסד מרובה בשני המקרים אסור רק כדי קליפה.

[ד]. הש"ך (סי' צ"ב, לו) מחדש [בתיחוף שני] **שחתיכה העומדת במקומה נחשבת לתחתונה**, וחתיכה שבאה בגבולה נחשב לעליונה. וכן מוכיח **רעק"א** בסוגיין [מנטף על הסולת, דלכאורה הרי הרטוב מחורר את הקמח ונהפך לתתאה, אלא זה שעומד במקומו הוא לעולם התתאה] עיי"ש. ולכאורה לפי טעם **התורת חטאת** (הובא לעיל) לדין תתאה גבר, שטבע החום לעלות, נראה דרק מי שבאמת התתאה, ודו"ק.

[ה]. וכל זה בגוש לתוך גוש, אמנם היכא שהיה אחד מהם רוטב, וכגון בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, ברור שהחתיכה אסורה כדי קליפה, מה דין החלב.

התוספות בסוגיין (ד"ה 'תניא') פסקו בשם **ר"ת** שהיכא דלא שייך כדי קליפה, כמו בנידון דידן שאי אפשר לקלף החלב, שרי לגמרי. ובשם **ריב"א** פסקו שצריך בחלב שישים כנגד קליפת הבשר שהרי היא נאסרה ויש לבטלה בשישים.

ויש להסתפק בדעת **ר"ת** שהיכא שאי אפשר לקלף שרי, אי אמרינן כמו שכתב **האיסור והיתר** (כלל כ"ט, ב) שכדי קליפה זו רק חומרא, ולכן לא החמירו בדיעבד כאשר לא ניתן לקלף. אי נימא דדעת **ר"ת** שהוא מעיקר הדין, רק כיוון שמדובר במשקה, האיסור המועט שנבלע בו נבלע מייד בכולו, ואין מצב של איסור בקליפה לבדה.

השו"ע והרמ"א (סי' צ"א, ד) פסקו כדעת **ר"ת**, שהחלב מותר לגמרי. **הט"ז** (שם סק"ז) הקשה על סתירה בדעת **הרמ"א** מהל' מליחה שם החמיר בכה"ג (סי' ס"ט, טז), והחכמת אדם (מ"ב, י) סבור שבהפסד מרובה ניתן לסמוך על דעת **השו"ע** והרמ"א.

[ו]. והיכא שדיעבד לא עשו קליפה, פסק הרמ"א (שם) על פי האיסור והיתר (שם) שכל מקום שצריך כדי קליפה אך החתיכה בושלה כבר, הכל מותר בדיעבד ואין צורך בשישים נגד הקליפה. **הש"ך** (שם סק"ח) הקשה על כך מכמה מקומות בהם מבואר שאפילו בדיעבד יש לאסור ולהצריך שישים כנגד הקליפה, ולכן הוא מחלק בין מקרים שונים:

אם הקליפה לא ניכר [כגון קרום של חלב] היא לא אוסרת את השאר בדיעבד; אך אם היא ניכרת, כגון באוכל או בכלי, היא אוסרת בדיעבד, וצריך שישים כנגדה. **המגן אברהם** (או"ח סי' תס"ג, סק"ג) כותב שר"ת היתר כדי קליפה בדיעבד רק כאשר הקליפה היא חומרא, כגון **כשנפסק הקילוח**. הפלתי (סי' צ"א, סק"ב) יישב שהקולא של ר"ת אמורה רק ביחס לבשר בחלב [שהם שני היתרים מלכתחילה, וכטעמא דנ"ט בר נ"ט], אך בשאר איסורים כדי קליפה יהיה אסור גם בדיעבד, ויצטרכו ביטול בשישים. **הט"ז** (שם סק"ז) פסק שבכל מקרה אסור בדיעבד.

ביאורים ומילואים - על סדר ההדף היומני

בגמ', נטף מרוטבו על החרס וכו' קס"ד בחרס צוננת, בשלמא לרב וכו' אלא לשמואל וכו' ה"נ בחרס רותח.

[ז]. המהרש"ל (ים של שלמה חולין פ"ז, סמ"ה) חולק על **האיסור והיתר** (כלל ל"ו) וכן דעת **הרשב"א** (חולין ק"א: ד"ה אסור)

דכיון דקיי"ל תתאה גבר, לכך "אם הניח איסור חם לתוך קערה, דינו כשאר חמין לתוך צונן, וכן אם הניח בשר רותח תוך קערה חולבת, סגי לבשר בקליפה, וכן הקערה צריך קליפה", אלמא דמדמה זה לחם בצונן, דלא בעי אלא קליפה, וכתב המהרש"ל שם "נראה בעיני דליתא להאי סברא כלל, מאחר שהוכחתי מכל הני גדולים, דס"ל דבקערה היכי שהיא בן יומו אוסרת דבר חם בלא רוטב, מאחר שאין בה פליטה מגופה, ממילא דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר, כי אם בב' מיני אוכלין, שטבען להיות חם וקר, משא"כ בכלי שאינו טבע בכך, א"כ חם שאצלו מפליט ובלוע, וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת, וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי".

וצריך להבין לפי"ז מאי פריך בגמ' לשמואל דסבר תתאה גבר, מנטף מרוטבו על החרס, והלא החרס כלי הוא, ולפי דברי המהרש"ל הנ"ל, בכלי לא אמרינן תתאה או עילאה, ואם אחד מהם רותח הוא מפליט ומבלע, ולמה היתה הגמ' צריכה לתרץ דמירי בחרס רותח כמו בסולת, דבסולת ניחא דבעי לתירוצי הכי דהוא ב' מיני אוכלין, אך לא בחרס, וצ"ע.

בגמ', סכו בשמן של תרומה וכו' בשלמא לרב וכו' משום דעילאה צונן הוא. אלא לשמואל וכו' ניתסר לגמרי.

[ח]. התוס' (חולין צ"ו: ד"ה אפילו) הקשו דאי אמרינן חתיכה נעשה נבלה בשאר איסורים, א"כ אמאי אמרינן דבחם לתוך צונן אינו נאסר רק כדי קליפה, נימא דאותה שיעור כ"ק נעשה נבלה, ואוסרת הלאה כל החתיכה. ותירצו דאין הנאסר יכול לאסור אלא אם האסור יכול לילך עמו, וכיון שהכ"ק נאסר רק ע"י בליעה, אינו יוצא ממנו אף משהו לשאר החתיכה.

על פי יסוד זה יישב בהגהות **צבי לצדיק** (על שו"ע י"ד צ"א, ס"ד) את קושיית **הפלתי** (שם ס"ק ב') במאי נחלקו רב ושמואל בחם לתוך צונן אי עילאה גבר או תתאה גבר, נטעימינ' לקפילא, והוא יאמר מאי גבר.

ותירץ בצבי לצדיק דיש לומר, דאמנם אין הטעם נבלע לכו"ע רק כדי קליפה, אלא דמאן דסובר תתאה גבר, למשל, סובר שאם התתאה חם, אז נבלע משהו מהאיסור בכל החתיכה [זה הרי אין הקפילא יכול לטעום], וממילא נאסר כל החתיכה מטעם חנ"ג, דכיון דיש משהו בכל אותה חתיכה, הרי הנאסר אוסר במקום שהאיסור הולך, ולא מהני טעימת קפילא בזה.

ובעיקר קושיית הפלתי שאין מקום לפלוגתא רב ושמואל דאפשר להטעימו לקפילא, הנה להמבואר כאן, חזינן דלאו בכל דוכתי שייך טעימת קפילא, וכגון הכא בשמן של תרומה ע"ג קדשים, דא"ל לתיתו לקפילא, ולכהן אינו יכול לתיתו לטעום, דהוא אינו ממנוייו של פסח זה, ושפיר הכא היה מקום למחלוקתם, ומינה גיליף לכל מקום, ודו"ק.

פסחים ע"ו עמוד ב'

בגמ', מאי טעמא ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא

[ט]. הפלתי (יו"ד ס"ו ק"ח ס"ק ז') הקשה קושיא חמורה, דלעיל (מ"ז) וכן במנחות (צ"ה:) למדנו, ששתי הלחם נאפין מערב שבועות, ולא ביו"ט דאוכל נפש לא הותר אלא לצרכי הדיוט. והנה בשו"ע (יו"ד שם) נפסק דדבר היתר ודבר איסור שנאפו בתנור אחד אין באיסור כדי לאסור ההיתר, דקיי"ל ריחא לאו מילתא. ולפי"ז קשה אמאי צריכים לאפות את שתי הלחם בערב יום טוב, הא לאפות חולין שרי ביום טוב משום דהוי אוכל נפש, ואי' (ביצה י"ז.) ר' שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא, וכיון דריחא לאו מילתא נאפה את שתי הלחם בתנור בו אופין חולין לצורך הדיוט, ושתי הלחם לא יאסרו את החולין דריחא בעלמא לאו מילתא, ועי"ז הפת חולין תאפה יפה ומותר ביום טוב, ובשלמא אי נימא דריחא מילתא ניחא דאסור לאפות שתי הלחם עם חולין שיאסור את החולין, אך לדידן קשה, ונדחק בזה.

והקושיא הזו הביא האדמו"ר **הפני מנחם מגור** זצ"ל בספר תורתך שעשועי שה"ל לזכר בנו ז"ל (פרי אמור), וכתב ע"ז: "ובני מו' ארי' זצ"ל הוסיף שבעצם יקשה קושיא זו לכו"ע, דהא משכח"ל בתנור גדול דבהא ודאי לא אמרינן ריחא מילתא אפי' בדשיל"מ, וא"כ אפי' לאוסרים בריחא, למה לא נאפו בתנור גדול שבה לא מגיע אפי' ריחא".

"והנה בתוס' (ביצה כ"א. ד"ה עיסה וכו') הקשו על האי דינא דממלאה אשה תנור פת מהדין דעיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביום טוב, ותירצו שם וז"ל: "וי"ל דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה אבל הכא דחציה של הנכרי אסור לאפותה ביום טוב, וביאור דבריהם דכל התירא של ממלאת אשה פת הוא משום שבידה לאכול מכל א' מהכרות, ושוב לא תעמוד עצת הכרתי בכור הבחינה, דהא שתי הלחם אסורים להדיוט, ובאינו ראוי לאכילה אין שום היתר אפי' שמועיל בחומו לפת הישראל".

הערות והארות יתקבלו בכרכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com